

239

- F**actum est cum consummasset IESVS sermones hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduū pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt principes sacerdotū, & seniores populi in atrium principis sacerdotū, qui dicebatur Caiphās: & consiliū fecerunt, ut IESVM dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autē: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. ¶ Cū autē IESVS esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.
- 241 ¶ Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicētes: Vt quid perditio hęc?
- 242 Potuit enim istud uenūdari multo, & dari pauperibus. ¶ Sciēs autē IESVS ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis uobiscum, me autē non semper habebitis. Mittens enim hęc unguentum hoc in corpus meū, ad sepeliendū me fecit. Amen dico uobis, ubicunq; prædicatū fuerit hoc euangeliū in toto mūdo, dicetur & quod hęc fecit in memoriā eius. ¶ Tunc abiit unus de duodecim, qui dicitur Iudas Scarioth, ad principes sacerdotū, & ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argēteos. Et exinde quærebat opportunitatē, ut eum traderet. ¶ Prima autem die azymorum accesserūt discipuli ad IESVM, dicentes: Vbi uis paremus tibi comedere pascha? At IESVS dixit: Ite in ciuitatē ad quendam, & dicite ei: Magister dicit, tempus meū propè est, apud te facio pascha cū discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut cōstituit illis IESVS, & parauerūt pascha. ¶ Vespere autē facto, discūbebat cū duodecim discipulis suis. ¶ Et edentibus illis, dixit: Amen dico uobis, quia unus uestrū me traditurus est. Et contristati ualde, cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum domine? At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manū in parapside, hic me tradet. Filius quidem hominis uadit, sicut scriptū est de illo: uæ autem homini illi per quem filius hominis tradetur: bonū erat ei si natus non fuisset homo ille. Respondens autē Iudas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum
- 247 rabbi? Ait illi: Tu dixisti. ¶ Cœnantibus autē eis, accepit IESVS panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meū. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibi te ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. ¶ Dico autem uobis, nō bibam
- 248 à modo de hoc genimine uitis usq; in diem illum, cū illud bibā uobiscum nouum in regno patris mei. ¶ Et hymno dicto, exierunt in montem oliuari. Tuuc dicit illis IESVS: Omnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptū est enim: Percutiā pastorē, & dispergētur oues gregis. Postq̄ autem

- 40 autem resurrexero, præcedam uos in Galilæam. ¶ Respondens autem Petrus ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi IESVS: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cætet, ter me negabis. ¶ Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. ¶ Tunc uenit IESVS cum illis in uillam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic, donec uadam illuc, & orem. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & mœstus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usq; ad mortē: Sustinete hic, & uigilate mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste: ueruntamē non sicut ego uolo, sed sicut tu. ¶ Et uenit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma. ¶ Iterum secundo abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et uenit iterum, & inuenit eos dormientes: erāt enim oculi eorum grauati. Et relictis illis iterum abiit, & orauit tertio, eundem sermonem dicens. Tunc uenit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam, & requiescite. ¶ Ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropinquabit qui me tradet. ¶ Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim uenit, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, missi à principibus sacerdotum & senioribus populi. Qui autē tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quicumq; osculatus fuero, ipse est: tenete eū. Et cōfestim accedens ad IESVM, dixit: Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitq; illi IESVS: Amice ad quid uenisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in IESVM, & tenuerunt eū. Et ecce unus ex his qui erant cum IESV, extendens manum, exemit gladiū suum, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculā eius. Tunc ait illi IESVS: Cōuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quia non possum rogare patrē meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorū? Quomodo ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri? ¶ In illa hora dixit IESVS turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me. Quotidie apud uos sedebam docens in templo, & non me tenuistis. Hoc autem totum factum est, ut adimplerētur scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugierunt. ¶ At illi tenentes IESVM, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ & seniores conuenerant. Petrus autē sequebatur eum à longe, usq; in atrium principis sacerdotū. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris, ut uideret finem. ¶ Principes autē sacerdotum, & omne concilium quærebāt falsum testimonium contra IESVM, ut eum morti traderent: & non inue-

nerunt, cum multi falsi testes accessissent. Nouissime autem uenerunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum dei, & post tri-
 260 **¶** Et princeps sacerdotum ait illi: Adiuro te per deum uiuum, ut dicas no- 85
 bis, si tu es CHRISTVS filius dei. Dicit illi IESVS: Tu dixisti. Verunta-
 261 men dico uobis, à modo uidebitis filium hominis sedentē à dextris uirtutis
 dei, & uenientem in nubibus cœli. **¶** Tunc princeps sacerdotum scidit uesti-
 262 menta sua, dicens: Blasphemauit. Quid adhuc egemus testibus? Ecce nūc 90
 audistis blasphemiam. Quid uobis uidetur? At illi respondentes, dixerūt:
 Reus est mortis. **¶** Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cecide-
 runt. Alii autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza no-
 bis CHRISTE, quis est qui te percussit? Petrus uero sedebat foris in atrio,
 & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cū IESV Galilæo eras. At ille
 negauit corā omnibus, dicens: nescio quid dicis. Exeunte autem illo ianu- 95
 am, uidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic erat cū IESV Na-
 zareno. Et iterum negauit cū iuramento, quia nō noui hominē. Et post pu-
 fillum accesserunt qui stabant, & dixerūt Petro: Verè & tu ex illis es. Nā &
 loquela tua manifestum te facit. Tunc cœpit detestari & iurare, quia nō no-
 uisset hominē. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus uerbi 100
 IESV quod dixerat: Prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus
 foras, fleuit amare.

ANNOTATIONES BREUES LVIII. CIRCA LITERAM CAP. XXVI.

3	fiet:	εἰς τί	17	ait – illis.	
3	tradetur	Ad quid	20	dicentes * αὐτῶ ἐι.	
	γίνεται	11	Potuit	21	ad quendam:
	πρῶτον	ἠδύνατο		πρὸς τὸν Δεῖνα	
	πρῆσβυτέρου	imperfectum.	24	duodecim	
4	principes sacerdotum	11	istud	– discipulis suis.	
	* οἱ γραμματεῖς	* τὸ μύρον	26	dicere * αὐτῶ ἐι.	
	& Scribæ	unguentum	27	Qui intingit	
5	Caiphaz:	12	estis – huic	27	ὁ ἐμβάψας
	καὶ Ἄφα	13	habebitis.		ἰνδευνόν.
	Caiaphas	præfens,	27	in paropside:	
	& infra.	& quod		ἐν τῷ τρυβλίῳ	
7	in die festo,	16	ἢ ὁ	in catino	
	ἐν τῇ ἑορτῇ	relatiuum	29	tradetur.	
7	ne – forte	16	eius	πρῶτον	
	γένεταί	αὐτῶ	præfens.	& infra.	
	fiat	17	Scarioth,	30	qui tradidit
10	discipuli * αὐτῶ ἐι	17	ἰσκαριώτης	ὁ πρῶτον	
10	Vt quid			qui tradebat	

	qui tradebat. & infra.	& infra.		* οὐχ εἶρον
32	benedixit, εὐχαρισήσας	54 transire * ἀπ' ἐμοῦ	82	non inuenerunt. post triduum διὰ τριῶν ἡμερῶν
	gratias egit	55 iterum: &		per triduum
32	Accipite - &	: & iterum	84	ad ea quæ
33	calicem ποτήριον	58 iam ὁ λοιπὸν		τί
	& infra.	de cætero		Quid
35	effundetur ἐκχυνόμενον	58 appropinquabit ἤγγικεν	87	uirtutis - dei
	præfens.	præteritum.	90	blasphemiam * αὐτῶ
37	Oliueti. τῶν ἐλαιῶν	& infra.	92	palmas in faciē eius de ἐξέπαυσαν (derūt,
41	illi. - Et	58 qui me tradet ὁ πρῶτον ἰδόμενος		alapis percusserunt
45	uillam χωρίον	præfens.	95	ianuam, εἰς ἑρπυλῶνα
	prædium	61 fustibus, - missi		in uestibulum
45	Gethsemani, γεθσημανί	64 Amice ἑταίρε	96	alia - ancilla:
48	Sustinete μείνατε.	65 uenistis παρεσθε	96	Nazareno, ναζωραίου
	Manete	ades præfens.	99	nouisset οἶδα
50	uenit	69 possum * ἄρτι modo		noui
51	inuenit ἔρχεται	70 mihi - modo	101	quod dixerat, ἔρηκότος αὐτῶ
	ἐνρίσκει	80 nō inuenerūt, * ἤδη &		qui dixerat sibi
	præfentia.	81 accessissent		

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

Initis his sermōibus, quid fecerit dominus, subdit Matthæus, dicēs. **¶** Et 239 factum est, cum consummasset IESVS sermones hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc cōgregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphās, & consilium fecerunt, ut IESVM dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. **¶** Hic primum de uocabulo, pascha, aduertendum esse uidetur, quod Hebræi dicunt PESAH: Latini qui ad nos ex Hebræo transferunt, Phasē: Syri siue Chaldæi PASHA, quod nos ut Græci heth in ch mutato, dicimus pascha. Qui autem pro PESAH dicunt Phasē, hac ratione id faciunt: ex p faciunt ph, & ex e faciunt a: ut Perez, Pharez: Peleg, Phaleg: & ex ah, e. ut Noah, Noë: Corah, Core. Syri uero ex primo e faciunt a: & secunda uocali detracta, ultimæ literæ subnectunt a: ut PESAH, PASHA. quod ut plurimum facere solent, cum ex Hebræis sua facere uolunt: quorum frequentissimus est usus in nouo testamento. talia autem sunt abba, raca, gabatha, golgotha, & alia id genus non pauca. Porro aduertendum est, quod Græci non inflectunt pascha, & quod forte etiam rectius facerent, si non inflecterent Latini: inflectunt tamen aliquando, & deterius quidem, cum per tertiam inflectionem dicunt paschatīs, quàm cum per primam paschæ, cum sola nomina neutra, tum apud Græcos, tum apud Latinos illo modo inflectantur: quæ cum desināt in ma, à prima præteriti perfecti passiuī formantur: ut bapūma, dogma,

ntem uerum d
plum deo post
m, ait illi: Nihil
vs autem tunc
uim, ut dicitur
Tu dixisti. Vnde
ntē à deo uim
redom fidei
testibus: Erant
ondentes, dicit
laphis cum
es: Prophetia
tebar foris in
ilizo eras, A
e autem illo
erat cū IESVS
ominē. Et post
tu ex illis es.
iurare, quia
tus est Petrus
negabis. Erigit

RAN CAP. XXVI
Vicarius
ait - illi
dicentes
ad quendam
duodecim
discipulis
dicere
Quintage
indefinitum
in paropole
in cano
traderet.
præfens.
& infra
qui tradit
quæ

Sed hæc elemētaria sunt. Satis autē est hic nosse, PESAH, pascha, & phase idem pro-
 fus significare, scilicet trāsitum. Quod dicit dominus: Scitis quia post biduum pascha
 fiet. id dictum fuisse uidetur tertia die à regio ingressu eius in Hierusalem: nam sexta
 ab eodem ingressu die, in uespera ipsam incipiente, manducauit dominus pascha: de
 quo ipse dicit: Scitis quia post biduum pascha fiet. & nocte uesperā illam subsequen-
 te traditus est, & perductus ad principes sacerdotum. de quo subdit: Et filius homi-
 nis tradetur ut crucifigatur. Per filium autem hominis, CHRISTVS dominus, deus
 pariter & homo, intelligitur. Nam multa nomina sortitur, quod ex præcedēti nume-
 ro patēre potest: ex quo hæc nouem eliciuntur: Filius hominis, Magnificus, Domi-
 nator uniuersæ terræ, Pastor, Rex, Iudex, Misericors, Iustus, Amator misericordiæ:
 per hæc: Cum uenerit filius hominis, Sedebit super sedem maiestatis suæ, Et congre-
 gabuntur ante eum omnes gentes, Et separabit eos abinuicem, sicut pastor segregat
 oues ab hædis: Tūc dicit rex his, qui à dextris eius erūt: Venite benedicti patris mei:
 Ite maledicti in ignem æternum. Quandiu fecistis unū de his fratribus meis minimis,
 mihi fecistis: Quandiu nō fecistis uni de minoribus his, neque mihi fecistis. Ac de pri-
 mo quidem legimus Psalmo. 8. & .79. Quid est homo quod memor es eius, aut fili-
 us hominis, quoniā uisitas eum? Fiat manus tua super uirū dexteræ tuæ, & super fi-
 lium hominis, quem cōfirmasti tibi. Et Daniel. 7. Aspiciebam ergo in uisidōe noctis,
 & ecce cū nubibus cœli, quasi filius hominis ueniebat. & reliqua quæ sequuntur. De
 secūdo, Psal. 8. & .71. Quoniā eleuata est magnificētia tua super cœlos: Quia gloria
 & honore coronasti eum, & cōstituisti eum super opera manuum tuarū. Benedicen-
 tur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabūt eum. De tertio, Psal. 2. &
 71. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionē tuam terminos
 terræ: Et dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terra-
 rum. De quarto, Esaia. 40. Ecce deus uester, ecce dominus deus in fortitudine ueni-
 et, & brachiū eius dominabit. Ecce merces eius cum eo, opus illius corā illo. Sicut pa-
 stor gregem suum pascet, in brachio suo cōgregabit agnos, & in sinu suo leuabit fo-
 tas. Et Michea. 5. Ex te mihi egredietur dux, qui sit dominator in Israël, & egressus
 eius à diebus æternitatis. Et subditur: Et stabit & pascet in fortitudine domini, in subli-
 mitate nominis dei sui. De quinto, Psal. 44. & .73. Eructauit cor meū uerbū bonū,
 dico ego opera mea regi. Deus autē rex noster operatus est salutem in medio terra.
 De sexto, Psalmo. 95. & .97. Cōmoueatur à facie eius uniuersa terra, dicite in genti-
 bus, quia dominus regnauit. Et subditur: Iudicabit orbē terræ in æquitate, & popu-
 los in ueritate sua. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate. De se-
 ptimo, Psalmo. 4. ex Hebræo: Scitote quoniā mirificauit dominus misericordē suū.
 Et Esaia. 55. Et feriam uobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fidelis:
 Ecce testē populis dedi eum, ducē, ac præceptorem gentibus. De octauo, Psal. 44.
 Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatē: propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ
 præ consortibus tuis. Et Esaia. 51. Propè est iustus meus, egressus est saluator meus,
 & brachia mea populos iudicabūt. Et subdit: Audite me qui scitis iustū, populus me-
 us, lex mea in corde eorū. Et cap. 53. In sciētia iustificabit ipse iustus seruos meos mul-
 tos, & iniquitates eorū ipse portabit. De nono, Psal. 83. Quia misericordiā & ueritatē
 diligit deus, gratiā & gloriā dabit dominus. Vbi cū de legislatore pauloante dixerat:
 Etenim benedictionē dabit legislator: ibūt de uirtute in uirtutē, uidebit deus deorū
 in Sion: quisnam erat ille deus deorū, uidēdus etiam oculis carnis in Sion, nisi domi-
 nus noster, rex, & legifer: q postea in terris uisus est, & cū hominibus cōuersatus est:
 Et hæc de illis nouē nominibus CHRISTI. Quibus, cum sacra scripturæ multis alijs
 refertæ sint, hic decimum nomen, & incōmunicabile quidem nomē, quod ἰὸδ ἡ βαυη, &
 ἰὸδ ἡ βαυη, ὁ ἰὸδ τῆς τριῶν ἁμμάτων dicunt, scilicet IOD HE VAV HE, adiecisse sufficiat.

Baruch. 3.

De quo

De quo Hieremiæ cap. 33. In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam David germen iustitiæ, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et subditur: Et hoc est nomen quod uocabunt eum, IODHE VAVHE (id est dominus) iustus noster. Et Amos cap. 9. Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, & fasciculum super terram fundauit. Qui uocat aquas maris, & effundit eas super faciẽ terræ, IODHE VAVHE (id est dominus) nomen eius. Sed de beneficiis nominibus CHRISTI, hæctenus. Eadẽ quoq; tertia die, uidentur principes sacerdotum, & seniores populi, id est presbyteri, consilium iniisse: & hoc apud Caipham, qui anno illo princeps erat sacerdotum: consiliũ in quã iniisse, ut IESVM dolo tenerent & occiderent. Tenerent dico, non in aperto, sed clanculũ & per insidias. Non in die festo, ne populi tumultu defenderetur. Deprehensum autem, & tentum fuisse dominum in occulto, manifestum est: nam profunda nocte, & per insidias, non quas ipsi excogitare potuissent (quandoquidem oportebat omnia impleri, quemadmodũ scripta erant de eo) sed quas instillauit serpens in cor Iudæ, qui discipulus, qui apostolus, qui ut sic dicam pedisequus eius erat, ut familiaris et domesticus intelligat illi inimicus, de quo id Psalmi 48. haud male accipi potest: Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei circumdabit me. Sed an tenuerint & occiderint eum contra id quod consultauerant, in die festo: referuamus ad Ioannis 18. dicendum. Hic autem animaduertendum est, CHRISTVM dominum primi parentis eluere culpã: & in quibus hic à maligno uictus est & superatus, in his simili quodã responso illum fecisse uictoriã. Adam primo parẽti nostro malignus intentauit dolos, ut eũ morti redderet obnoxium: non in aperto, sed per insidias, seducta muliere: non in frequentia angelorum, aut colẽtium deum, sed clanculũ et secreto. Sic CHRISTO intentabatur dolus, ut morti traderet: et ei non in propatulo, sed in occulto prætexebatur insidias, decepta per diabolus synagoga: non in celebri, ubi esset frequẽs colẽtium deum turba, conuẽtu: sed secreto, ut ipse dolis sibi factis dolos primi hominis euinceret, & morte mortem superaret, insidijs insidias, & pro seducta muliere, & decepta synagoga, ecclesiam sibi sponsam innocẽtem, & puram assumeret. Sed cum tam uicinus esset morti, biduo scilicet interiecto, ultimum in Bethania cum amicis suis incolis loci illius, celebrauit conuiuium. Quod mox subiungit Matthæus, dicẽs. ¶ Cum autem esset IESVS in Bethania, in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habẽs alabastrum unguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recubentis. ¶ Ex hoc loco effudit super caput ipsius recubentis, & similiter ex Marco. At quãdo: In cœna, ex Ioanne, capite 12. dicẽte: Fecerunt autẽ ei cœnã ibi. Vbi: In domo Simonis leprosi, id est Simonis quondã leprosi, sed beneficio IESVMundati. Si enim mundus non fuisset, nõ licuisset ei inter alios uersari, neque alijs ad eum conuiuij gratia diuertere. Sed & ex Ioanne, Lazarus qui à mortuis suscitatus fuerat, erat unus è discumbentibus, & Martha ministrabat, & Maria soror eius aderat, quæ unguentum preciosum, & super caput ex hoc loco, & super pedes ex Ioanne effudit. Vnde fit, ut hæc mulier quæ accessit habens alabastrũ, id est pyxidẽ unguẽti, multi precij & magnæ æstimationis, indubitato ex Ioanne hic intelligatur Maria soror Marthæ. Per eos qui huic sacro cõuiuio affuerũt, designantur ij qui cœlesti cõuiuio, CHRISTO aderunt. Nã quos deus à lepra animæ prorsus emundauerit, qui per Simonẽ figuratur: quos CHRISTVS ex diuturna morte peccati ad uitam reuocauerit, qui per Lazarũ, qui hospitalitatem exercẽdo & misericordiæ opera, indefesse corporalibus pietatis officijs insistentes, deo placuerint, qui per Martham: denique qui deo dignis spiritualibus mentis exercitijs in diuinitate CHRISTI, cuius anagoge est effusio unguẽti super caput IESV: & deo dignis cõtemplationibus per creaturas, cuius typus est effusio unguenti super pedes, cuius odor cœlum implet & terram: optimam elegerũt uitã, qui per Mariam: hi cœlesti conuiuio aderunt, & nunquã defecturis gaudijs, Sed aliqui discipulorum, & præ-

239

Marc. 14.

Ioann. 12.

- fertim Iudas ex Ioanne, indigne tulerunt hoc quod gerebatur mysteriū. Quod subdit Matthæus, dicens. ¶ Vidētes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hæc? Potuit enim istud uenūdari multo, & dari pauperibus. ¶ Qualis erat Iudas? Cupidus, auarus, fur, maleuolus, simulator, proditor, homicida. Tales autē diuinis indignabuntur honoribus, & inuidebunt ijs, qui æternis aderūt delicijs. Porro Iudas cum unus esset in persona, multiplex erat in figura. Auarus erat, & fur ex Ioāne, sed ex omnibus proditor & homicida, ut qui uendiderit filiū dei ad occidendum. Sed hoc ne erat maleuoli, quod ait Marcus: Et fremebant in eam? Hoc ne indigne ferentis diuinum honorem: Vt quid perditio hæc? Hoc ne insuper simulatoris, & hypocritæ: Potuit istud uenundari multo, & dari pauperibus: cum nulla ex Ioanne esset illi egenorum cura? Sed & ipse in hoc mundo meruit à domino reprehendi, & in altero quoque perpetuam subire redargutionem. De illius ergo reprehensione subdit Matthæus. ¶ Sciens autem IESVS, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis uobiscum: me autem non semper habetis. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico uobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius. ¶ Ex Marco, solum intra se indigne ferebant & dicebant: Vt quid perditio hæc? Quod nequaquam latere potuit dominum, qui omnia etiam antequam essent, sciebat. Et proinde excusando mulierem, quod Iudas perditionem dixerat, dicit bonum opus: quia pauperum præsentiam ijs qui huiusmodi sunt, semper adesse pronūciat: suam autem præsentiam non semper. Vnguentū quoque in corpus suū effusum (nam ex capite in corpus eius fluxit: sed et pedes ad quos non defluserat, sancta mulier suo etiā unguēto delibuit) effusum ad sepeliendum se. Vnde insinuare uidetur, non longo tempore ante sepulturam suam id factum fuisse conuiuiū, utpote biduo. Sed et mulierē ex hoc facto ad eō commendat dominus, & factum hoc ad eō acceptat, ut ubicunque prædicatum fuerit Euāgelium hoc in toto mundo, id uelit dici & prædicari in memoriam mulieris illius, in quā perfidus Iudas infremuit. Et quæ nam est hæc mulier? Est proculdubio Maria soror Marthæ. Sed est ne ista peccatrix illa publica, cui⁹ meminit Lucas? Sentiant multi, & contra multi non senserunt. Sed dices, prædictio CHRISTI falsa esset, nisi ea esset illa peccatrix, cum in uniuerso mundo prædicetur, quod fuit illa peccatrix. An in uniuerso mundo prædicetur, nemo adhuc scit. Scio tamen, quod si prædicetur, quod illa quæ effudit unguentum super caput & pedes domini paulo ante mortem & sepulturam eius, non fuerit Maria soror Marthæ, id falsum esse, & non prædicari Euangelium. Scio insuper prædictionem CHRISTI falsam esse non posse, sed Euangelium esse uerissimum: & dictum CHRISTI nō intelligi de ea prædicatione, quæ fit ab ijs, qui conscendunt suggestum: sed de publicatione Euangelica eo modo, quo prædicauerunt Apostoli, & scripserunt Euangelistæ. Ergo prædictio CHRISTI uerificatur, quoties in toto mūdo à sacerdotibus Euangelii hoc Matthæi, aut ei respondēs Marci aut Ioannis, populo legitur ac publicatur: quia hoc uerè est & indubitato Euangelii, & legitur & inuulgat in memoriā mysterij tunc facti, et mulieris illius, quæ sancto unguento dominum gloriæ perfudit: quæ ex Ioanne est Maria soror Marthæ, & id uerum est. Quod si Chrysostomus aut quiuis alius cōscendat pulpitum, & super id Matthæi, Accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recūbentis, prædicet populo: Hæc mulier una & eadem apud omnes Euangelistas esse uidetur: meo autem iudicio eadem est apud tres: alia uero quædā & admirabilis Lazari soror apud Ioannē, dico quod non prædicat Euāgelium hoc, sed suum sensum: & id nihil ad prædictionem CHRISTI. Quod si super idem Matthæi, conscendat Rabanus aut quiuis alius, & dicat hæc ad

De muliere
peccatrice
& maria
magdalena

Luc. 7.

Ioan. 12.

populum;

populum: Quæ quondam (uti Lucas scribit) peccatrix ad IESVM ueniens pedes eius lacrymis poenitentiae rigauit, & unguento piæ confessionis unxit: nunc uero iustificata & familiaris effecta domino, non tantum pedes, ut Ioannes narrat, uerum etiam caput, ut Matthæus, Marcusq; perhibent, oleo sancto perfudit: non prædicat euangelium hoc, sed addit, & secundum sensum suum, aut aliorum cogitata prædicat, quod aliorum cogitatis, ac placitis aduersatur, & forte euangelico spiritui: & id quoque nihil ad prædictionem CHRISTI. Quod si tertius conscendat super idem Matthæi, & prædicet populo, & dicat: Eadem hic mulier intelligitur apud Matthæum, & capite decimoquarto apud Marcum, quæ effudit unguentum preciosum super caput IESV, & quæ apud Ioannem effudit etiam super pedes: & hæc Maria soror Marthæ & Lazari, in cuius memoriam uoluit dominus id quod illa fecit, unguenti scilicet superfusionem, qua sepulturæ domini præuenit unctionem, in toto mundo ubicunq; legitur hoc euangelium, dici: quod & adimplet quicumque ut scriptum est, populo legitis quandocunq; ita prædicat, sensum euangelij prædicat, & manifestat prædictionem CHRISTI: non ex uerbis suis, sed ex uerbis Euangelistæ, ubicunq; locorum fidelissimam, certissimam, uerissimam que esse, etiam si nullus unquam conscenderet suggestum, ut illius apertiore populo faceret intelligentiam. Ergo non ex concionatoribus, & ijs quæ sparguntur in uulgus, sed ex se euangelium uerum est, & prædictio CHRISTI ex ipso euangelio uera: & siue illi uera dicant, siue falsa, siue adijciant, siue detrahant, nihilominus semper euangelium uerum est: adeo ut cælum & terra defectura sint potius, quàm aliquid illius à ueritate excidat. Verum de hac unctrice, id quod mea quidem sententia uerisimilius est, in secunda disceptatione de Magdalena detexi, saluo tamen aliorum iudicio. Porro cum prius dominus de inunctione loquens, dixit, Ad sepeliendum me fecit: innuisse uidetur sepulturam suam fuisse proximam. Nam si longe ab fuisset, ut si hoc factum fuisset ante illum suum insignem in Hierusalem ingressum, parum uerisimile uideatur eum tunc sepulturæ suæ mentionem fecisse. Id quod etiam Matthæus de Iuda loquens insinuare uidetur, cum ait.

• **C** Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos, Et exinde quærebatur opportunitatē, ut eū traderet. **C** Principes sacerdotum & seniores populi conuenisse in atrium Caiphæ principis sacerdotum, & consilium inisse post illum ingressum domini, qui fuisse creditur prima sabbati, cui apud nos respondet dominica, quo pacto IESVM dolo tenerent, & occiderent, pro confesso habetur. Et Iudas creditur feria quarta principibus sacerdotum uendidisse dominum. At ille continuo à cœna illa indignatus ob effusionem illius unguenti, & quia ipse fuerat à domino reprehensus, & mulier ab eodem commendata, in quam ipse tota efferbuerat bile, ad sacerdotes profectus est, quorum mala mens malus que in dominum animus, non latebat eum, & nõdum sedato à recenti perturbatione animo, dixit eis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam? Hoc igitur indicium est, cœnam illam fuisse circa initium illius quartæ feriæ: nam Hebræi dies suos à uespera præcedente incipiunt. Et consilium illud fuisse acceleradum cecinit propheta, cum psalmo sexagesimotertio de illis ait: Subito sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam. Narrauerunt ut abscederent laqueos, dixerunt, quis uidebit eos? Et de traditore ait: Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationē. & rursus: Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu uero homo unanims, dux meus, & notus meus, Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo dei ambulauimus cum consensu. Sed & precium appreciatum triginta argenteorū, quod pacti sunt dare Iudæ, non tacuerunt propheta, dicente Zacharia: Et appende-

242

Ratio temporis

Psalmo. 61.

Psalmo. 40.

Psalmo. 54.

Zach. 11.

Ratio temporum

Ioannis. 12.

Marci. 14.

Ioannis. 12.

Luce. 22.

runt mercedem meam, triginta argenteos. At dices: Cœnam hanc factam fuisse tertia feria, aut circa initium quartæ, id est biduo ante passionem, quia sexta feria crucifixus est: manifeste aduersatur Ioanni capite duodecimo dicenti: IESVS ergo ante sex dies paschæ uenit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit IESVS: fecerunt autem ei cœnam ibi. Non aduersatur, nam dicit dominum ante sex dies paschæ uenisse Bethaniam: non autem ante sex dies paschæ ei factam fuisse ibi cœnam: quia non tunc facta est, sed postea. Verum ibi de cœna illa, quæ postea facta est (quia mentionem fecerat de Lazaro, qui in illa cœna fuerat unus discumbentium) sermonem profecutus est: & ista honorifica fuit cœna, & ueluti regia post ingressum illum regium factum die prima post sabbatum. Et quod postea addit, In crastinum autem: id (ut dictum est) non respicit tempus cœnæ: sed quod prius dixerat, Ante sex dies paschæ uenit in Bethaniam. Et redit hic ad narrandum ad quid dixerat eum uenisse ante sex dies paschæ in Bethaniam, cum ex accidenti, ratione mentionis de Lazaro factæ illius cœnæ narrationem anticipasset. Ac multis quidem ita fuisse suaderi potest. Primo, quia tam Matthæus, quàm Marcus faciunt mentionem de ingressu illo regio domini in Hierusalem, longo satis interuallo ante cœnam illam. Nam Matthæus de illo ingressu capite uigésimo primo loquitur, & de cœna capite uigésimo sexto. Et Marcus ingressum illum tangit capite undecimo, cœnam uero capite quartodecimo. Deinde quia uterque insinuare uidetur cœnam illam biduo præcessisse azyma, dicente domino in Matthæo: Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradet ut crucifigatur. Et subdente Matthæo, Cum autem esset IESVS in Bethania: & reliqua, ubi de cœna fit mentio. Et dicente Marco: Erat autem pascha & azyma post biduum. & subdente: Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet: & reliqua, ubi tangitur cœna. Præterea, quia cum Ioannes dicit dominum ante sex dies paschæ uenisse in Bethaniam: de magna die paschæ, quæ cū sabbato Iudæorum coincideret intellexisse uolunt, in quo peractis cunctis diuinitatis suæ operibus in hoc mūdo, quieuit dominus. Quare dies illa in qua uenit Bethaniam sabbatum erat, in quo non parassent illi cœnam illam magnificam: cum ne focos quidem accendere liceret, nedum cibos coquere, & cætera id genus apparare, quæ pro turba necessaria forent: quanto minus unguenta parare, & caput & pedes domini perfundere, & tergere? Sed esto etiam Ioannes intelligat diem paschæ, diem parasceues, qua & dominus suus pascha peregit, quod uerius puto: sabbatum sanè ante illam sex diebus erat, qui sunt sabbatum, prima sabbati, secūda, tertia, quarta, & quinta: parasceue autem septima à sabbato. Quare illo quoque modo, sabbato uenit in Bethaniam ante sex dies paschæ. Adhæc, quia cū facta est cœna illa, iam notum erat Hierosolymis dominum illic esse. Vnde & multi illuc profecti sunt. Sed ad quid, nisi ut desiderium suum explerent, & ipsum uiderent & Lazarum, & ceteri ipsis forsitan discumberent: dicente Ioanne: Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic est: & uenerunt non propter IESVM tantum, sed ut Lazarum uiderent quem suscitauit à mortuis. Quod si ante ingressum suum uenisset in Bethaniam, & facta tunc fuisset ei ibi cœna, haud admodum uerisimile uideatur, ut id scientes Iudæi è Hierosolymis illuc uenissent. Ex quo enim alio loco uenissent? Denique quia Lucas dicit: Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha, & quærebant principes sacerdotum, & scribæ quomodo eum interficerent: timebant uero plebem. Intrauit autem satanas in Iudam, qui cognominatur Iscariotes, unum de duodecim, & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare. Hæc Lucas. At quædo intrauit satanas in Iudam? Postquam (ut per uerisimile est) dixit: Ut quid perditio hæc? & à domino correptus est, & abiit. Et qui tali agitabatur cœstro, satana dico, non est cunctatus, non prorogauit, non protelauit, principes sacerdotum & magistratus, qui super eare

recens

recens habuerat consilium adire & alloqui. At consilium illud post ingressum domini habitum fuisse, consentiunt omnes. Coena igitur illa, tertia die ab ingressu domini facta uidetur. Sed & consiliū illud habitum fuisse post dies aliquot ab ingressu eius, indicat Lucas, cum dicit: Erat autem diebus docens in templo: noctibus autem exiens morabatur in monte, qui uocatur Oliueti. Et omnis populus mane ibat ad eum in templū audire eum. Et continuo subdit: Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha. Et quærebant principes sacerdotum & scribæ, quomodo eum interficerent. Diebus ergo aliquot à suo ingressu prædicauerat in templo, quando principes sacerdotum & magistratus consilium inierunt, Ex his & nonnullis alijs factis intelligitur, hæc coena celebrata, & ueditio à Iuda facta paucis diebus ante passionem domini, uidelicet illa, tertia die: ista, quarta ab ingressu. Neque recapitulatio & rememoratio ad Euangelistarum cōcordiam, & factorum mysteriorum intelligentiam quicquam facere uidentur (coacta enim nimis hæc sunt) sed anticipatio narrationis in Ioanne, quæ illi & cæteris Euangelistis frequens est, & cuius familiaris. Sed eò reuertamur, unde digressi sumus. Iudas auarorū primipilus, infistorū pessim⁹, & sacrilegorum perditissimus, ex hora uenditionis quærebat opportunitatem: ut primis simoniacis, & omnium qui subinde futuri erant protogonis, filium dei, sanctum sanctorum, & quod omne sanctū in immensum superexcellit, argento traderet. Sed nec illi defuit occasio, domino sciēte, & ultrò pro nobis mori uolente, & id quod futurum erat proditori suo indicante. Quod aperit Matthæus, dicens. ¶ Prima autem die azymorum, accesserunt discipuli ad IESVM, dicentes: Vbi uis paremus tibi comedere pascha? At IESVS dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum propè est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut cōstituit illis IESVS, & parauerūt pascha. ¶ Ingressus domini in Hierusalē, fuit feria prima. Dies maledictæ arboris, qua principes sacerdotū uoluerunt eū tenere, feria secūda. Dies uenditionis, feria quarta. Prima dies azymorum, id est dies paschæ, quæ et dicitur coenæ domini, feria sexta. Hac autē die incipiēte, accesserūt discipuli ad dominū sciscitantes, ubi uellet sibi parari pascha: nam pascha nō parabatur, id est immolabatur, nisi quartadecima die in uespera. Quibus cum dominus dixit: Ite in ciuitatem: Hierusalem innuit, ubi hoc celebre ex omni loco pascha fiebat: & ideo ibi eum qui omnia consummabat, & sanctificabat omnia quæ erant, & que fuerant, & quæ uentura erant, suum facere pascha expediebat. Hoc autem pascha figura fuit, quam proximè secuta ueritas, omnem huius mysterij figuram terminauit ac finiuit. Et cum ait, Ite ad quendam, certam personam indicauit. & uerum est eam certam fuisse saluatori, quam uoluit sua nouissima coena honorare, sed incertam & prorsus incognitam discipulis: ut eis amplius manifestaret diuinitatem suam, indicando personam indicij, quæ non possunt referari nisi ab eo, qui præterita & futura & abdita æque uidet ac præsentia & detecta, dicente domino ex Luca Petro & Ioanni, qui ad id negocij missi sunt: Ecce introeuntibus uobis in ciuitatem, occurret uobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magister: ubi est diuersorium ubi pascha cum discipulis meis manducem? Ille paterfamilias, is erat de quo dicit apud Matthæum: Ite in ciuitatem ad quendam: qui his indicij quæ patefecit Lucas, repertus fuit, & ostendit eis iuxta uerbum saluatoris cœnaculum grande, lectis instructum. Euntes autem (inquit) inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha. Sed qua hora cœperit accumbere lectis, subdit Matthæus, dicens. ¶ Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. ¶ Quare uespere facto: Quia ex Mose capite Leuitici uigesimo tertio, Mense primo quarte decima die

Ite ratio sps

Luc. 22

245

Leuit. 23.

Exod. 12.

Ritus celebratiōis phasæ
ex Exodo. 12.

mensis ad uesperum, phasæ domini celebrandum erat. Cuius celebrationis ritus describitur Exodi duodecimo, hoc modo. Decima die mēsis huius, tollat unusquisq; agnū per familias & domos suas. Et subditur: Erit autem agnus absq; macula, masculus anniculus. & subditur: Et seruabitis eum usq; ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitq; eum uniuersa multitudo filiorum Israël ad uesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super utrunq; postem, & in superliminaribus domorū in quibus comedent illum. Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactu cis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni, Caput cum pedibus eius, & intestinis uorabitis, nec remanebit quicquā ex eo usq; mane. Si quid residuum fuerit, igne cōburetis. Et in sine capitis additur: Nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius confringetis. Ad ea autem quæ præcesserunt, subiiciebatur: Sic autem comedetis illū. Renes uestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus. Et comedetis festinanter: est enim phasæ, id est trāsitus, domini. Hæc est figura (iubēte deo) à Mose descripta. **CHRISTVS** autem, ueritas. Primo, Decima die primī mensis tollebatur agnus: quia decima illa die dominus Hierosolymis à populo & turbis exceptus est, tãquam agnus dei electus, prima scilicet die septimanæ passionis suæ, quam pertulit sexta die. Dies autem illa prima, apud gentes dies Solis dicebatur, & sexta, dies Veneris. Secundo, Agnus ille absq; macula esse debebat: quia **CHRISTVS** dominus maxime omnium absq; macula, qui peccatū nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Tertio, Masculus anniculus: quia **CHRISTVS** masculus primogenitus & unigenit⁹ dei patris & uirginis matris, in flore iuuentæ moriturus erat. Quarto, Seruādus, erat agnus ille à decima die in quartamdecimam: quia à die qua susceptus fuit magnifice à populo & turbis in Hierusalem, captiō eius ad mortem in quartamdecimam ad uesperam differēda erat, sicq; fuit dilata. Quinto, Vniuersa multitudo filiorum Israël agnū immolare debebat: quia futurum erat, ut uniuersa multitudo Iudæorum morti domini consentiret. Quod & insinuat Lucas, cum Pilatus uellet dominum, ut innocentem absoluere, inquit: Exclamauit autem simul uniuersa turba, dicens: Tolle hūc, & dimitte nobis Barabbam. Sexto, Id faciēdum erat ad uesperam: quod designabat, uesperam & tenebras factas sexta hora crucifixionis domini, usque dum hora nona emisit spiritum. Septimo, De sanguine agni super utrunque postem ostij ponendum erat, & in superliminari: quia utrunque crucis brachium sacrosancto domini sanguine erat imbuendum, dextera & leua manu domini perfossa copiose utrunque postem irrigante. Sed & superliminare quod à capite domini incipiens, deorsum uergebat, preciosissimi capitis domini spinarū acutissimis aculeis perfossi cruore tinctum permaduūt. Crux autem in **CHRISTO**, uitæ ostium, sed tunc, cum habet in se signū agni occisi: quo uiuo, angelus percutiens potestatem non habet nocendi. Octauo, Edebant nocte illa: quia toto tempore, quo **CHRISTVS** in cruce fuit, donec emisit spiritum, tenebræ fuerunt. Nono, Assabant agnum integrum igni, ad quod faciundum ueribus, & maxime lignis utebantur: quia **CHRISTVS** stipiti crucis integer affigendus erat: sed non sine pœnis crudelibus, quod ignis affatio designabat. Decimo, Edebātur panes azymi & lactucæ agrestes. Panes autem azymi, puritatem noui ritus, synceritatem que designabāt: lactucæ uero agrestes, conuiuio illi, quod omnia præcedētia terminabat, etiam traditoris amaritudinem non defore monstrabant, & moestitiam, quam tunc & in nocte illa & dominus & apostoli habuerunt. Nam sedentibus illis dixit dominus: Amen dico uobis, quia unus uestrum me traditurus est. Et cōtristati ualde cœperunt singuli dicere, nunquid ego sum domine? Et illa nocte dicebat dominus: Tristis est anima mea usque ad mortem. Quanquam sunt qui lactucas agrestes dictas esse uelint, propter sel & acetum &

figura ad uitatez demōstratio.

1. Petri. 2.

LUC. 23.

eum & uinum myrrhatum, quo in passione cibauerunt, & potauerunt dominum. **Vn** 11
decimo, Nihil de agno comedere debebant crudum: quia nulla portio in toto **CHRIS**
TI corpore relicta fuit, quae decoctionis ignis, & afflictionum, acerbissimam non **Esa. 53.**
 fenserit poenam. Desyderauimus (inquit Esaias) eum despectum, & nouissimum
 uirorum, uirum dolorum, & scientem infirmitatem. **Duodecimo**, Nihil coctum a
 12
 qua: quia non lapidatione, non alio genere mortis, quam quae in ligno moriturus
 erat: quae mors acerbissima, agno ligno affixo, & igni torrefacto monstrabatur.
Tertiodecimo, Vorabant caput, pedes anteriores & posteriores, & intestina: quia 13
 caput domini corona spinea erat transfigendum, manus & pedes durissimis clauis
 confodienda, & latus lancea aperiendum, & sacra uiscera ferro rimanda. **Quarto** 14
decimo, Luce oborta, si quid residui erat, igne cremabant: quod partim indicabat, mor
 tuo domino, & luce iam repurgata, latus eius aperiendum, partim, quod nullam pu
 trefactionem, aut corruptionem corpus domini erat subiturum. **Quintodecimo**, 15
 Non debebant quicquam e carnibus agni foras efferre, neque ossa eius perfringere:
 quia nihil carniū **CHRISTI** debuerunt auferre, neque ossa crurum & brachiorū
 eius comminuerē: qualia nihilominus passi sunt qui cum eo crucifixi sunt. **Sextode** 16
cimo, Quod his adiectum est, designabat, quo habitu futuri erant, qui dominum glo
 riae crucifixerunt, nam accincti renes gladiis & armis, & calceos habentes in pedibus:
 quod designabat celeritatem deducendi dominum ad Annam, ad Caipham, ad Pilatum, ad
 Herodem, & reducendi ab Herode ad Pilatum, non futuram sine baculis in manibus &
 armis, & id iussu ac mandato principum sacerdotum & Iudaeorum. Et quid festinata illa co
 mestio, nisi maxime accelerata & praecipitata **CHRISTI** passio? Et ita agnus pas
 schalis, **CHRISTI** passionem ob oculos Iudaeorum ponebat. Et adeo, domino pro
 nobis passo ac immolato, inter ea, quae dicta sunt, similis est etiam sensibilibus agnus,
 ut naturaliter habeat in medio pedum, tum anteriorum, qui loco manuum sunt, tum
 posteriorum, quasi fixuras clauorum, ut dominus cruci affixus in manibus ac pedibus.
 Verum omittis (ut cunquē sit) exterioribus signis: quod etiam animalium ca
 pitur ad immolandum agno mansuetius, benignius, ac **CHRISTO** similis: qui non
 diffugit lanios, non reluctatur, sed sponte uadit ad uictimam, & absque uoce pra
 bet iugulum enecanti? Quae omnia dominus fuit, & in ueritate fuit, pro nobis im
 molandus. Quia ille figura, & in multis quidem figura: hic autem in omnibus ueritas.
Sed hic forsitan queres, an dominus hoc pascha typicum celebrauerit quartadeci
ma luna non dum exacta, an iam exacta, hoc est die Iouis, an Veneris? Id consentaneum
 uidetur, quod die Veneris utrumque, & typicum cum discipulis per agnum paschalem,
 & uerum, seipsum offerendo deo patri pro nobis redimendis celebrauerit: cum dies in his
 mysterijs more Hebraeorum sint accipiendi. De uero nulli prorsus dubium esse debet.
 At de typico sic cognoscitur: quia uespere facto celebrabatur, ut dictum est, quod &
 factum est, dicente Matthaeo: Vespere autem facto, discubebat cum duodecim discipu
 lis suis. Et Marco: Vespere autem facto, uenit cum duodecim. At cum Iudaei die suam
 incipiant a uespera: ergo, quando dominus manducauit pascha cum discipulis suis, iam
 incepta erat dies parasceues Iudaeorum. atqui parasceue, dies erat Veneris, & iam
 exacta erat quartadecima luna. Die igitur Veneris, & sexta iam apud Hebraeos inco
 epta die, manducauit dominus pascha suam. **Sed forte dices: si haec institutio ad eam diem**
 pertinet, qua per passionem domini redemptio nostra facta est, id est, ad feriam sextam,
 quae gentilitio more dies Veneris dicitur: quomodo ergo legit Canon ecclesiae: Qui
 pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac uenerabiles manus suas? Hoc in lo
 co Canon loqui uidetur more eorum, qui ferias a media nocte incipiunt, iuxta quorum con
 suetudinem & id quoque uerum est. At hic mos, neque sacrarum literarum, neque Euangeliorum

FERE PA *Rufus*
 RADO *ratio tpm.*
 XVM.

Marc. 14

Taxa^o canoīs misse i Qui
 pridie.

1. Corin. 1. esse uidetur, cum dicat apostolus ad Corinthios: Ego enim accipi à domino quod & tradidi uobis. Quoniã dominus IESVS in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit. Ad hæc dominus Petro dixit: Amen dico tibi, quia tu hodie, in nocte hac priusquam gallus uocem bis dederit, ter me es negaturus: ubi dicit, hodie. At Petrus in gallicinio post mediam noctem in parascue eum negauit: ergo ea pars noctis, in qua dominus panem corpus suum ante mediam noctem confecit, & uerba illa Petro protulit, ad eandem parascues diem Euangelico testimonio pertinebat. Quare hæc institutio, sacrarum literarum & Euangelico ritu ad sextam illam feriam pertinet. Sed & Romæ diem suum inchoant à solis occasu, à uespera in uesperam horas quatuor supra uiginti computantes. Legi quoque hac in re Canonem Græcum sic habentem: Qui cum uenit, totaque preparatione salutis nostræ adimpleuit, nocte, qua tradebatur, immo uero se ipse pro uita mundi tradebat, accipiens panem sanctis, puris, et immaculatis manibus suis, gratias agens, benedicens, sanctificans, frangens dedit suis discipulis & apostolis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis frangitur in remissionem peccatorum. Et similiter, postquam cœnauit, accepit calicem, benedicens dicens: que: Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis, & pro uobis effunditur in remissionem peccatorum. Unde fit, ut accomode & uere omnino in nostro canone legi posset: Priori nocte quam pateretur; nisi plurimo tempore obseruatus mos obsisteret. Et certè Canon Græcus in hoc recte ordinatus uidetur. Nam quis id recte ordinatum neget, quod cum sit scripturis sacris, usuique earum conforme, nihil immutat, detrahit, aut addit ad uerba scripturarum, & præcipue ad uerba CHRISTI, id est sanctæ Euangelicæ? Quod in hac augusta liturgia, in hoc plusquam sacro mysterio, in hac omnium consummatrice teleta, Græci planè quo ad hoc obseruare cernuntur. Porro operæ precium est, hic quomodo dies à magnifico illo ingressu domini in Hierusalem à Zacharia propheta prædicto, usque ad resurrectionis diem nominari possint, enarrare: uidetur autem quadrifariam nominari posse hoc modo.

Horaz. ratio Romæ.

Ex canone missal. greci loco Qui pridie.

Diez denotatioes hebdomadæ passionis dñi.

Designatio hebdomadæ passionis dñi.

MORE Hebraeorum.	MORE Gentilium.	MORE Christianorum.	RATIONE Mysteriorum.	(tiōis)
1—Prima sabbati	Dies Solis	Dominica	Dies ingressus, et acceptus	
2—Secunda sab.	Lunæ	Secunda feria	Dies maledictæ arboris	
3—Tertia sab.	Martis	Tertia fe.	Dies conuiuij	
4—Quarta sab.	Mercurij	Quarta fe.	Dies uenditionis	
5—Quinta sab.	Iouis	Quinta fe.	Dies præcedens azyma	
6—Parascue magni sabbati	Veneris	Sexta feria	Dies priã azymorum, cœnæ, sacramenti passionis, sepul.	
7—Sabbatum mag ^{is} pasche	Saturni	Sabbatum	Dies gētis i sepul.	(pult.)
8—Prima sabbatorū.	Solis	Dominica	Dies resurrectionis	

In descriptione tamen, penultima nomenclatura communiter est Iudæorum, & Christianorum: sed alia & alia ratione. Nam septimam diem uocant Hebræi sabbatum, id est quietem, ratione genesis mundi: quod deus ea die consummato uniuerso opere quod patrarat, quieuerit. Christiani autem, quod dominus uitæ illa tota die quieuerit in sepulchro. Sed eò reuertamur unde sumus digressi. De uero pascha, id est de uero transitu domini, dixi non esse dubium, cum ex historijs, hora sexta parascues, qua dominus crucifixus est, luna à sole distaret ex diametro, quod & tradit Dionysius in quadam ad Appollophanem epist. At id, diei uesperæ sequentis quartamdecimam diem adscribi solet. Verum, dices: Ergo Iudæi si suum pascha celebrauerunt incepta uespera post passionem

passionem domini, non quartadecima die ad uesperam, sed quintadecima potius ad uesperam celebrauerunt. Id (si ita fecerunt) non imus inficias, sed dominum recte, ipsos uero perperam; nam contra legis ordinationem celebrasse fatemur. Proinde arbitror eos eadem uespera, qua & dominum paschalem agnum comedis. De qua re in paradoxo, quod ad Ioannis caput 18. (si aspirauerit dominus) adijcietur, latius dicturi sumus. Et si hic dicat aliquis hunc ritum fuisse Hebræorum, ut liceret celebrare pascha intra duas uesperas, id est, in utrauis duarum: quarum altera primi mensis plenilunio esset uicinior, aut æque uicina ut altera. Plenam autem lunam (aut quæ alioqui, nisi superuenissent tenebræ, fuisset plena) factam in meridie parasceues, uiciniorum fuisse illi uesperæ qua magnum incipiebat sabbatum: quare in ea licuisse ludæis celebrare pascha. Dicendum, quia uespera cœpit à meridie, quando uerum immolabatur pascha: uerissime celebratum fuisse hac etiam ratione à domino typicum, quando quidem intra uesperam & uesperam, quarum altera erat oppositioni luminarium uicinior: nam intra uesperam, quæ fuit initium noctis parasceues, & uesperam quæ fuit in meridie, de qua propheta Amos dixerat: Et erit in die illa dicit dominus, occidet sol in meridie, & tenebre faciam terram in die luminis. Et cum Hebræi pascha suam celebrare intra duas uesperas debuissent, quarum altera plenilunio fuisset uicinior, manifeste fieri, ut tunc non rite pascha suam celebrassent, sed dominus & apostoli. Quod ex subiecta descriptione quodammodo facile deprehendi potest.

Obiectio

Dilutio

Amos. 8.

VESPERA COENAE DOMINI, post occasum Solis.
Initium parasceues, et diei azymorum.

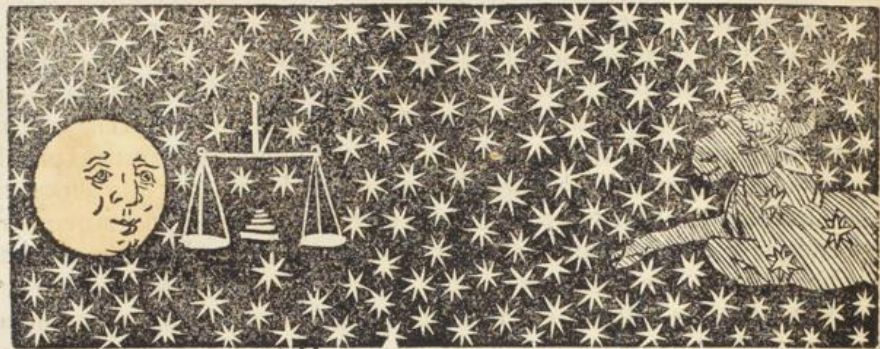

Vespera qua coepit sabbatum, & qua non recte celebraissent Iudaei pascha.

nox sabbati

7
8
9
10
11
12
1
2
3
4
5

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

aurora magni sabbati Iudaeorum.

mane sabbati

7
8
9
10
11
12
1
2
3
4
5

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Dies magni sabbati, & quietis domini i sepulchro.

meridies

nox dñi x̄ i sur.

7
8
9
10
11
12
1
2
3
4
5

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Vespera primae sabbatorum, id est dominicae.

Aurora resurrectionis domini.

Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, exurgam diluculo.

Dies resurrectionis, quae & dies dominica, & peregrinorum in Emaus.

mane diei dñi x̄ resurrectionis

7
8
9
10
11
12
1
2
3
4
5
6

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Sero

PRAESENTIS

SPRAESENTIS DESCRIPTIONIS DECLARATIO.

A Nox coenae Domini, qua coepit parasceue Iudaeorum, & dies Veneris. B Sex hora
rae diei, orto sole usque ad meridiem. C Tres horae tenebrarum à meridiè, usque ad
horam nonam completam. D Tres horae diei parasceues repurgati ab hora nona,
usque ad uesperam magni sabbati. A B C D integra dies parasceues uiginti quatuor
horas habens: duas uesperas, duasque noctes, & duos dies. Et in meridiè, ueram
uesperam, ueramque noctem fuisse, ne gentes quidem negauerunt. Nam de hac scri-
bit Phlegon historicus: Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem uersus est, ut stellae
in caelo uisae sint. Lege Eusebium in chronico. Quis enim stellis toto caelo conspicu-
is, negabit ueram uesperam, & noctem ueram; & eo quidè ueriores, quo quae de-
us supra naturam facit, ueriores sunt ijs quae solita, trita, quotidianaque eius ordinatione
natura facit? E Nox unde coepit magnum sabbatum, horarum 12. qua dominus
custoditur in sepulchro. F Magni sabbati dies, orto sole, horarum 12. qua etiam domi-
nus custoditur in sepulchro. G Nox, unde coepit prima Sabbatorum, id est dies do-
minica, usque ad auroram resurrectionis. H Aurora resurrectionis, reuoluti saxi ab
ostio monumenti, & primae uisitacionis mulierum. I. Dies prima sabbatorum post
magnum Sabbatum, 12. horarum, ab hora prima orto sole, quae dominica dicitur:
qua dominus uisus est in horto, & bis in uia: nam à mulieribus & peregrinis. **C** Ite-
rum, prima nox qua CHRISTVS dominus fuit in corde terrae. E secunda. G ter-
tia. D iterum, prima dies qua idem ipse dominus fuit in corde terrae. F secunda.
H tertia. Hinc uidere potes iuxta eos, qui ita duas uesperas acciperent, intra duas
uesperas A & C, dominum cum discipulis typicum celebrasse pascha. quarum una
A, est plenae lunae remotior, id est luminariu oppositioni. Et dominus immolatus est
intra duas uesperas C & A. quarum C luminariu oppositioni uicinior est. Et hoc fuit
ueru, & non amplius typicu pascha. Iudaei uero si celebrauerunt suu in uespera qua coe-
pit sabbatum, celebrauerunt intra duas E & A. quarum neutra est ea, quae sit lumina-
rium oppositioni uicinior, sed C. At dices, celebrassent intra E & C. Veru, ple-
niluniu non euenisset inter C & E. quod intelligunt ponentes eo modo qui dictus
est, duas uesperas. quare neutra illo modo uicinior fuisset. Non bene ergo celebra-
ssent. Neque certe postea bene celebrarunt: quando quidè uero iam trãfacto pascha, typus
defecisse intelligit. Et ad hoc ipsum etiã factu fuit nouum uesperu in meridiè, et stellae
in caelo micantes apparuerunt, quae hoc mysteriu testabantur: quia tunc nouu pascha ce-
lebrabatur uerissimu omnium, & aliàs inauditum, magno illo sacerdote, cui dixit domi-
nus: Tu es sacerdos in aeternum, deo patri pro salute totius mundi agnum puru, san-
ctum, & immaculatu offerente. Sed age hac de duabus uesperis facta suppositione: si
uesperu illud in meridiè non accidisset, nonne & typicum pascha recte celebrasset do-
minus, pariter & Iudaei recte si in uespera sabbati: Id non ierim inficias: nam illud fuisset
intra duas uesperas interstita plena, perfectaque illuminatione lunae. A & E, quae-
rum E, fuisset uespera oppositione luminariu uicinior. Non enim fuisset ex hypo-
thesi C uespera. Et Iudaei celebrassent intra duas uesperas E & A. quarum E fuisset
uespera, qua nulla alia fuisset hoc modo oppositioni luminarium uicinior. Sed tunc
dominus pati non potuisset, qui erat typoru ueritas: nam pascha non nisi facta uespera fie-
bat. Quod ut posset uere fieri, & à modo typus, umbraque Iudaeorum irritari, facta est
uespera in meridiè. Et Iudaei ita postea obseruauerunt, ut quartadecima die exacta intra
duas uesperas celebraret suu pascha: dummodo id non eueniret obseruandum secunda aut
quarta, aut sexta feria, id est die Lunae, aut Mercurij, aut Veneris. Hanc in monumentis
eoru copertur Gamalielè interdixisse, ne illis diebus pascha suu celebraret. Quod ideo
factu putatur (etsi nesciebant) quia die Lunae decreuerunt animo dominu tenere, ut oc-
ciderent eum. Die Mercurij, sanguinem iustum precio mercati sunt. Et die Veneris

Psal. 109.

246

ipsum occiderunt. Et ita ille prohibuisse uidetur ob horreda eorum scelera, quæ diebus illis cõmiserant, ne illis diebus unquã suum celebrarēt pascha. Sed de his hæcenus. Quid autem figuras de se complete domino, & legem consummante, ac cum duodecim discipulis suis agnum typicum edente, factum sit: subdit Matthæus, cum inquit. ¶ Et edentibus illis dixit: Amen dico uobis, quia unus uestrũ me traditurus est. Et contristati ualde, cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum domine? At ipse respondens, ait: Qui intinxit mecum manum in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis uadit, sicut scriptum est de illo: Væ autem homini illi, per quẽ filius hominis tradetur. Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Iudas qui tradidit eũ, dixit: Nũquid ego sum rabbi? Ait illi: Tu dixisti. ¶ Prædixit dominus duodecim discipulis suis quod futurum erat: ut agnoscerēt nihil eorum, quæ futura erant ipsum latere, & eos suæ diuinitatis admoneret, ut in fide cæterorum uerborum de ijs quæ superuentura erant, nihil hæsitaret, & ut uel ipse Iudas id intelligeret. Et ex uerbis domini cõtristati sunt ualde, sed cæteri alia ratione quàm Iudas: uiderant enim dominum in omnibus ueracem, & proinde cæterorum quisq; timebat, ne de se dixisset, quod is esset qui traditurus esset eum, quãuis neq; uoluisset neque cogitasset unquam: quoniam uerbum domini uerum, fuisset implendum. Ideo singuli quisq; eorum interrogant: Nũquid ego sum Rabbi? Quibus specialius indicat, quod est unus è duodecim, $\delta\epsilon\mu\beta\acute{\alpha}\lambda\alpha\epsilon$, id est qui intinxit secum manũ in catino, id est in uase profundo, superne lato (sic enim definiunt $\tau\rho\upsilon\beta\lambda\iota\sigma\mu$, id est catinum) in quo agnus paschalis allatus fuerat. Sed prædicat hoc de se scriptũ esse, ut psalmo 40. Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplicationẽ. Et miserabilẽ fore tradẽtis perditionem, cum dolenter ait: Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonũ erat ei, si natus non fuisset homo ille. Dominus, deus & homo erat. Vt deus, omnia sciebat, & prædicere poterat, quin & Iudam ut suam creaturam amabat: sed ille quatenus obstinatus erat, ut perditionis filius, iam uæ dei, ac diram maledictionis increpationem incurrerat. At dominus ut homo, dolentis increpationem, non autem maledictionem ullam inde præterdebat. Et quod dixit: Bonũ erat ei si natus nõ fuisset homo ille: perinde est ac si diceremus, minus malum erat homini illi non fuisse natum, quàm damnatum iri in perpetuum. Ex quo cognoscimus, solum deum oportuisse, & potuisse esse redemptorem. nam egregie colligitur: Minus malum est nõ nasci aut non creari, quàm in æternum damnari: ergo saluari melius est, quàm nasci aut creari, quod cum ita sit, magis ergo obligamur redemptori ratione saluationis, & æternæ quidem saluationis, quàm creati ratione ipsius ad transitoriam uitam natiuitatis. Atqui nos alicui magis obligari posse quàm deo, qui creator est, impossibile est. Redemptor igitur noster, deus pariter et creator est. Et quid mirum, si saluari, quod per redemptorem nanciscimur, melius est quàm nasci aut creari: cum finis noster saluatio nostra sit, quæ est quies in deo, & in laude eius perpetua gloria? non enim finis noster est natiuitas nostra, aut creatio, sed (ut loquuntur Philosophi) terminus à quo ad salutem itur: nostra autẽ salus, & in deo quies sempiterna, quantum est ex dei ordinatione, finis noster est & terminus, ad quem contendit ipsum totum creatis opus. Sed miserrimus Iudas, & omnium hominum infelicissimus, cuius solum umbra prius fuerat Cain, ut iustus Abel CHRISTI, tristis erat quod dominus id nosset quod ipse præcogitauerat & uoluerat. Et audebat interrogare, etsi criminis conscius: Nunquid ego sum rabbi? Cui dominus respondit: Tu dixisti. Quo responso, Iudas satis intellexit dominum innuisse illum ipsum esse, ex quo certior esse potuit, se exequuturum id ipsum quod male apud se, & apud principes sacerdotũ statuerat. At alij id intelligere non potuerunt, quia simili interrogatione interrogauerunt dominum: Nunquid ego sum rabbi? Et omnes in sua interrogatione

gatione dixerunt: ego sum. Quare & cuilibet eorum dici poterat: Tu dixisti, scilicet ego sum. Quo facto, dominus instituit ritum sacrificij nouæ legis, quod omnia terminat, perficit, & consummat. Quod subdit Matthæus, dicens. ¶ Cœnātibus autē eis, 247
 accepit IESVS panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. ¶ Hoc sacrificium, est sacrificium laudis: & æternæ quidem laudis, de quo Psalmo 49. Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter quo ostendam illi salutare dei. Et hoc sacrificium tunc erat primitiæ ueri agni, posteris autem huius mysterij memoria perennis. Nā tunc corpus illud quod paulopost fuit immolatum in cruce, dedit illis, sed sacramentali & spiritali modo, sub uelamento uini similiter bibendum, & sanguinem paulopost effundendum, sub uelamento uini similiter bibendum, impassibilis in ipsis manens, quia spiritali & impassibili modo: passibilis autem exterius apparens. Cum ergo sumpserunt corpus eius discipuli, neque clausum sumpserunt, quia extra uidebāt: neque exclusum, quia intra habebant: totum enim extra tunc erat sensibiliter & passibiliter: & totum intra sacramentaliter & impassibiliter, & æque uerè hic atque illic: si non etiam uerius hic quàm illic, quia hic diuino, illic humano modo erat. Sed & cum post suæ benedictionis uerba se eis porrexit, totum extra uidebant & sensibiliter & sacramentaliter. Sensibiliter dico, in ipso domino, qui in medio eorum sedebat: sacramentaliter uero in pane ex terreno repente facto cœlesti, & in calice benedictionis. Et quamuis illic & hic uario modo esset: hic impassibilis, illic passibilis: tamen ille ipse qui tunc sub sacramētis, id est sacris signis latebat, uerè erat passibilis, & uerè postea in cruce passus est & mortuus, & sanguis ille uerè in passione fusus. Sed quid tunc, cum adhuc mortalis inter eos uersaretur dominus, illis operabatur sacramentum? Sanè inexplicabilis dilectionis indicium, nam dādo eis corpus & sanguinem suum, suo corpori corpora eorum intime uniebat, & sanguini sanguinem, immo & animam animæ, & spiritū spiritui: & eos penitissime modo quodam incomprehensibili adhuc mortalis amplexabatur, ut amicos: & ad suæ diuinitatis adducebat consortium, immo & perditissimū ludam, si fide corpus eius accepisset & sanguinē: nam corporis eius & sanguinis perceptio, est penitissima CHRISTI cum suscipientibus unio, & ineffabilis erga eos charitatis arctissima colligatio, diuinitatisq; eius communicatio, qua nulla in hoc mūdo potest esse maior, nam ubi corpus et sanguis eius, ibi diuinitas: quando quidem huius ab illis nulla unquam esse potest separatio. O si spirituale illum domini etiā adhuc passibilis, quo discipulos dignatus est amplexū, si illum arctissimū amoris nexū intueri quis potuisset: Certè omnem amorem, omnem dilectionem, omnem deniq; charitatē, quæ unquam nota fuit, illū excedere cognouisset. Sed hoc spectaculum, potius est angelorum quàm hominum, in quo omnibus seculis admiratur amatoriā IESV erga nos benignitatem: siue tunc cū mortalis erat, siue nunc cum immortalē se nobis ineffabili charitatis nexu unit, uel potius cum nos sibi etiam (ut sic dicā) intimissime inserit, ut una caro, unus sanguis, una anima, unum corpus, unum dei templū, & unus spiritus simus. Huius autem amatorij, agglutinatorij, & unitiui sacramenti ritus ac institutio, ad eam feriā pertinet, ad quam et agni paschalis celebratio: nam eadem nocte institutum est. Coena autem illa ad sextam feriam (ut iam dictū est) id est ad diem Veneris spectat: quare & huius sacramēti institutio ad eam quoque diem, qua & nostra redemptio per passionem CHRISTI facta est, & in memoriam illius illud nobis faciendum relictum est. In quo nobis ob id maior ostenditur amor, gratia, benignitas, quod nunc immortalis nos totus amplexatur, nos sibi inserit & unit, & ad suam uocat super omnia exaltatam diuinitatem: tunc autē illos adhuc mortalis amplexatus

est, illos sibi adhuc mortali inseruit & uniuert, quod pollicetur se non amplius ita factu-
 rum, sed immortalem & sibi immortalē. Quod (aperiēte Matthæo) sequenti insinuat
 248° sermone, dicens. ¶ Dico autē uobis, nō bibam à modo de hoc genimine uitis, usq̃
 in diem illum, cum illud bibam uobiscū nouum in regno patris mei. ¶ Ipse CHRIS-
 TVS est uitis uera, cuius cœlestis pater est agricola. Et sanguis eius, sanguis testamē-
 ti æterni, sanguis redemptionis, est γέννημα, id est germen uitis: quod tūc nouū erat su-
 turum, cum ipsum in immortalitate resumpsit. Bibit autem illud nouum, & immorta-
 le cum apostolis, quoties ipsi in memoriam eius hoc diuinum frequētauerunt mysteriū.
 Ipse est panis, ipse est potus, ipse sibi intimus, nobiscum uero conuiuia, & spiritualis
 sympotes, semper pane illo uescitur, & germine illo ueræ uitis alitur: nos autem sa-
 1041. 6. cro illo conuiuio in illum transimus. Et qui manducat (inquit) meam carnem, & bi-
 bit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Porro alimentum incorruptibile
 & immortale, quid aliud præstat, quàm incorruptibilitatem & immortalitatem: cor-
 ruptibile autem & mortale, quid aliud quàm corruptibilitatem & mortalitatem? Sed
 age an corpus quod in cœna sumpserunt discipuli, & sanguis quem biberunt, pote-
 rat eis præstare immortalitatē? mortale enim adhuc illud erat, & adhuc iste passibilis,
 quippe qui effundēdus erat. Non uidetur ut huiusmodi, ex uerbis ipsius domini, pri-
 1041. 12. us apud Ioannē dicentis: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit,
 ipsum solū manet: si autem mortuū fuerit, multū fructū afferit. Post igitur mortē eius,
 ex resurrectionis gloria dabatur ille immortalitatis fructus, & cibus & potus immor-
 talis, & immortales efficiens. Nondum igitur illis datum fuit illud nouæ legis sacra-
 mentum ad immortalitatem: sed ad inestabilis amoris ostensionem, & ad ipsum imi-
 tandum hoc faciēdo ritu perpetuo, ueram doctrinam, certumq̃ documentū. Quod
 nihilominus non facere, nec imitari debuerūt ante resurrectionem, & illis nondum
 in immortalitate resumptis: quod per id intelligitur, quod dixerat: Dico autem uo-
 bis, non bibā à modo de hoc genimine uitis, usq̃ in diē illum, cum illud bibam uobis-
 cum nouū in regno patris mei. ubi regnū suum etiam in terris, regnum patris sui uo-
 cat. Et quando bibit illud nouum cum eis? Tunc sanē, quoties post resurrectionem,
 1041. 22. iuxta hoc præceptum domini apud Lucam: Hoc facite in meam commemorationē:
 frangebant hoc sacratissimo ritu panem, & sanctum redemptionis communicabant
 calicem. De quo in Actis apostolicis habetur, ubi legitur de apostolis, & ijs qui per
 eos crediderant, quod erant quotidie perseverantes unanimiter in templo, & frāgen-
 tes circa domos panem, & sumentes cibum cum exultatione, & simplicitate cordis,
 collaudantes deum. Et cur non cum exultatione, & collaudantes deum illud fecis-
 sent? quando quidem dominus cum ipsis & cibum immortalitatis nouum, & no-
 uum germen uitis æternæ sumebat. Finito hoc sacro mysterio, hymnū dixerunt, qui
 à manducātibus agnum paschalem dici solebat: & abierūt in mōtem Oliueti. Quod
 249° aperit Matthæus, dicens. ¶ Et hymno dicto, exierūt in montē Oliueti. Tunc dicit il-
 lis IESVS: Omnes uos scandalū patiemini in me in ista nocte. Scriptū est enim: Percu-
 tiam pastorē, & dispergētur oues gregis: Postquā autem surrexero, præcedā uos in
 Galilæā. ¶ Is hymnus fert esse Psalmus cētessimus quadragesimusquintus, qui sic in-
 cipit: Laudate pueri dominū, laudate nomē domini. Quod in declaratiōe huius Psalmi
 mi, ut cōcessit dominus, obiter annotauimus. Id autē, hymno dicto, idē pollet quod, cū
 dixissent hymnū, qđ participiū ἡμνήσαντες, & præteritū sit & pluriuū, ut oēs qui tū
 manducauerāt pascha respiciat. Cæterū dominus in eum locum profectus est, qui Iu-
 dæ traditori suo notissimus erat: ut ostenderet se spōte sua capi, ac pro mundi uita im-
 molari uoluisse: neque enim nisi uoluisset, capi poterat: neq̃ nos redemisset nolens.
 Amor, & tātus quidem amor, quo nos dilexit, nihil pœnarū refugiebat: & amor, &
 obediētia erga patrē, nihil nō subire uolebant. Et qđ prænunciat scandalū, qđ erat illa
 nocte

nocte discipulis suis euenturum (scandalum enim illis fuit, irruentibus in magistrum hostibus, illum solum reliquisse & aufugisse) hoc magis facit, ut consolatur eos super scandalo, quod perpetraturi erant, quàm ut exprobrat, aut indignetur, quasi id quodam modo necessitate eis eueniat, & oraculum impleri oporteat, quod scriptum est, loquente deo apud Zachariam: Phramea suscitare super pastorem meum, & super uirum cohærentem mihi, dicit dominus exercituum: Percute pastorẽ, & dispergẽtur oues. **CHRISTVS** erat pastor, erat uir cohærẽs deo, & ad eò cohærẽs deo, ut ipse deus esset. Oues, erãt apostoli de quibus hoc erat oraculũ. Phramea, captiõ, et omnis tribulatio, quæ domino ad mortẽ usq; inflicta est. Et ne putent apostoli ipsum ob scandalum quod futurum erat in eis, indignaturum, pollicetur eis dominus ex resurrectione se illos in Galilæam præcessurum, eosq; ibi uisurum ac cõsolaturum. At Petrus audiens omnes illa nocte scandalum passuros esse in eo: sensu humano, sensui diuino contradicere adnexus est. Quod innuit Matthæus, dicẽs. **¶** Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scãdalizabor. **¶** Superbia ac temeritas planẽ est, sibi ipsi ex seipso suoq; sensu quicquam tribuere: sed maior, uerbis dei cõtradicere, in quod genus uitij incidit Petrus: qui ad eò sibi supra ceteros tribuebat, ut diceret etiã si alij omnes scandalizarentur, se nunquã scãdalizatum iri. Verum plusquam ceteri ipse illa nocte in eum offendit, quod est in eo scãdalizari: ut qui se plusquã ceteri efferebat, plusquam ceteri humiliaretur, & disceret simul uerã esse domini sententiã, qua dixit: Qui se exaltat, effert, iactat, humiliabitur: simul in dei, non in sua fidendũ esse potentia. Proinde audiit à domino, quod hoc pacto subdit Matthæus. **¶** Ait illi **IESVS**: Amẽ dico tibi, quia in hac nocte antequã gal-
 250
 251
 252
 254

lus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiã si oportuerit me mori tecũ, nõ te nego. Similiter & omnes discipuli dixerunt. **¶** Quid est, Antequã gallus cantet, siue ut Græce habetur, *πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι*: Antequã gallus cantauerit, antequã cantum suũ finierit: ut id non à principio, sed à fine accipiatur. Nam ex Marco, nondũ Petrus ter dominũ negauerat, sed solum semel, cũ gallus canere cõpẽt, sed cum iam ter negauerat, cãtauit gallus: quare nondũ finierat cãtum suum, sed tũc aut postea finiuit. Hoc autem ei prædicat dominus: sed Petrus in sua ex propriã naturã, potentiaq; fiducia, temeritate persistens, & quodãmodo seipso factus stultior, audet secundo cõtradicere, & dicere: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo, nesciens hominem nihil posse sine deo, & sibi ipsi tribuens quod diuinã gratiã fuisset tribuendũ, si ita euenire potuisset: potuisset autẽ si omnia in diuinã potẽtiã reiecisset. Quinimmo nullũ unq; martyre fuisse dixerim, qui id suã tribuerit potentia, nõ diuinã, cui totũ tribuendum est. Sed & mala nostrã esse impotẽtiã, quã superbia quadã, temeritateq; & stultitia potentia esse credimus: & nostrã inscitia, quam scientia esse putamus. Ac Petrũ quidem quia scire se credebatur, nunquam se negaturum dominũ, & suam inscitiam scientia dei præfererat, ideo negasse eum, & ad eò ignauiter negasse, ut duã mulierculæ ipsum ad duas priores abnegatiões adegerint, & ad tertiam unus è seruis. Porro illa responsione Petrus alios condiscipulos reddidit temerarios: cum enim uiderẽt eum tam animose loquentem, confidenter etiam dixerunt se dominum non negaturos. Quibus tamen dominus affuit, ut etiam eum non negarent. At dominus ultra uerbis Petri, et si falsis, resistere noluit: quia id fuisset cõtendere. De ipso autem scriptum erat, quod neq; cõtenderet, neq; tristis, neque tribulentus futurus esset. Sed his dictis uenit dominus cũ discipulis suis in mõtem Oliueti, in locũ qui dicitur Gethsemani (sic enim habent codices Græci & Latini) quod interpretantur torcular olei siue pinguedinis. Quod subdit Matthæus, dicens. **¶** Tunc uenit **IESVS** cum illis in uillam, quæ dicitur Gethsemani, & dicit discipulis suis: Sedete hic, donec uadã illuc et orem. Et assumpto Petro, et duobus filijs Zebedæi, cõpẽt cõtristari, et mœstus esse. Tũc ait

» illis: Tristis est anima mea usque ad mortem. Sustinete hic, & uigilate mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, trahat a me calix iste. Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. ¶ Arbitror locum illum Gethsemani nomen accepisse a torculari, in quo oliuæ premebantur ad eliquandum oleum. Illic dominus primum passionis suæ initio calcare uoluit torcular, quo omnibus mortalibus oleum misericordiae suæ eliquaret. In horto Adam primus patres, delicias querens, peccare coepit ad mortem, CHRISTVS autem iam exordijs illis satisfaciens, coepit moestus esse & contristari usque ad mortem: id est tanta moestitia & tristitia affici, quantam citra mortem ferre potuit, id non humano sed diuino spiritu, ad satisfactionem prosequendam pro Adam, & posteritate eius faciente, sicut scriptum est: Quoniam tu fecisti, amoue a me plagas tuas. ad eum ut dicente Luca, guttae sanguinis est preciosissimo corpore eius in terram decurrerent, & angelus dei tantæ compateretur angustiae. Et quid tunc faciebat? Orabat misericordiarum patrem, ut transferret a se acerbam illam & nunquam in aliquo perceptam passionem: ueruntamen orabat non suam uoluntatem fieri, qua ut homo illam natura refugiebat, sed solam dei. nam suam uoluntatem, non quidem simpliciter, sed si id possibile foret, idque diuina uellet uoluntas: dei autem uoluntatem simpliciter fieri uolebat, & sic suam abiciebat uoluntatem, ut sua uoluntas non esset sua, sed dei uoluntas: qua cum quis uult, nihil uolendo maxime omnium & optime uult: nos instruens cum oramus, nullas habere debere uoluntates, nisi ex conditione, & adhuc illas abijcere, nullam aliam nisi eam, quæ dei est, habentes. Et hac ipse exauditus est, quin & omnes qui ita orant, exaudiuntur. Hac omnibus salutem peperit: illa quæ ex conditione erat, nemini. Et cum orans se prostrauit in faciem suam, formam præbuit orantis, pariter & indicium profundæ humilitatis, & nihili sui ipsius reputationis ante deum, qui omnem excedit reputationem, ac etiam scientis tantam super omnia esse maiestatem quæ oratur, & quæ nunquam ab ullo nisi profundissima humilitate, & suis ipsius (ut sic dicam) nihilificatione rite adoratur. Primus Adam a deo negligenter agendo se auertit in horto: CHRISTVS, qui est secundus Adam, ad deum humiliter orando se conuertit in horto. Adam superbiuit, & maxime quidem superbiuit, uolens se deo similem fieri: CHRISTVS se humiliauit, & maxime quidem humiliauit, sed secundum dispensationem assumpti Adam, nihil ante deum uolens reputari, & sic omnibus malis primi Adam in horto contractis mederi incœpit. Protoplastus Adam Euam in paradiso comitem habuit, quæ representabat synagogam: sic CHRISTVS, sed in obedientia persistens, secum habuit apostolicam ecclesiam. Primus Adam Euam non monuit, non corripuit, non obstitit, quo minus in paradiso tentaretur & peccaret. Dominus illius negligentiae satisfaciens, monuit, corripuit, obstitit, quo minus ecclesia, quæ in horto erat, intraret in tentationem aut peccaret, dicente Matthæo. ¶ Et uenit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis una hora uigilare mecum: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. ¶ Dormire, est custodiam sui negligere. Vigilare autem, est pro uirili custodiæ suæ intendere. Sed quia nos non sufficimus, ut custodiamur ab hoste nostro, altius iubet petendum auxilium, scilicet a deo, cum uidelicet oratione adeundo ac pulsando: quando quidem nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. Quæ enim ouis, quantuncumque uigilet, possit se protegere a lupo, nisi fauor & protectio pastoris accedat: Sic certe neque nos possumus nos protegere a maligno, nisi diuinum adsit auxilium quod nos saluat: non nos ipsi, non nostra uigilantia. Et quid est intrare in tentationem, nisi iam maligni sentire dentem? Quam si fouemus, quasi ouis dum dormiret collo lupi iniecta, aut certe flagello caudæ subacta, ruimus in perditionem. Sed quare uigilantia & orationi, id est omnimodæ custodiæ nostri, non sumus attentissimi? Sanè, quia parum spiritus habemus.

Psal. 18.

253

Psal. 125.

bemus, carnis autē multum. In quo etiā suos dominus reprehendit discipulos, & maxime Petrum. Et forte ecclesiā, & ecclesiæ præsidēs, paucitatis spiritus, & abundantiae carnis arguit in Petro, qui pauloante se paratum mori pro eo dixerat, & paratus non fuit unā horam uigilare cum eo, iussus nihilominus illic manere & uigilare cū eo. Nā illi prius dixerat & Ioanni; Sustinete hic, & uigilate mecū. Quod si multū spiritus habuisset, uigilasset utiq; . nam ut saluator ait, Spiritus quidē promptus est, et ex opposito, caro infirma. Quare cum adhuc carnalis esset, prōptus ad implenda iussa non fuit, ut uel una horula uigilaret cū domino. Sed num ex promptitudine spiritus dixerat: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Et iterum: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Nequaquam, sed ex fiducia & præsumptione carnis. Nam hic spiritum, nō qui nostri sensus est, sed qui desuper inluditur, & qui dei spiritus est, intelligimus: ut nihil nobis ipsis quod quicquam sit, tribuamus, sed omnia deo: quæ enim iudicamus bona, recta intentione, & seruenti animo facta, non protinus bona sunt, si à nobis sunt, sed si à deo. Typus, Petrus. Qua admonitione facta, redijt dominus ad orandū patrē. Quod sic ait Matthæus. ¶ Iterū secūdo 254

abijt & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibā illum, fiat uolūtas tua. Et uenit, & iterum inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem sermonem, dicens. Tūc uenit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iā, & requiescite. ¶ Quod redijt dominus ad orandū, non solū secundo, sed & tertio: admonet nos, in oratione esse perseverandū. Quod uero in fine semper adiunxit, fiat uoluntas tua: oportere nos nostrā relinquere uoluntatem: & omnia quæ à deo petimus, diuinæ relinquere uoluntati. Sic profecto quamoptime omnia fiunt, si non alia quàm dei uoluntate fiunt, & si ea quæ deus uult, fiunt, non quia uolumus, sed quia deus uult. nam eius infinite bona uoluntas, fons, origo, & causa omnium honorū est. Quod redijt ad discipulos, sollicitudinem, quam habet de sua ecclesia, ostendit. Ter uisitat: in primitiua ecclesia, quæ est præcipue martyrum: in subsequēti, quæ est confessorum, quæ ad nostra usque tempora se extendit, in qua oculi ecclesiæ sunt multum grauati: & in sequenti uisitabit, quam nisi aduentus ipsius benignitas dormientem excitaret, semper dormiret: non enim sufficit ecclesia seipsam ex se ipsa excitare. Ultima autem excitatio, quæ quarta est, fuit cum dominus profectus est ad mortem, ad ecclesiam uiuificandā. Sic & ultima excitatio erit in resurrectione à mortuis, ad uitæ immortalitatem. Postquam autem dominus discipulos permisit aliquantulum requiescere (ouis enim tuto quiescit, ubi pastor 255

præfens uigilat) excitauit eos aperiente Matthæo, dicens. ¶ Ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus: Ecce appropinquauit qui me tradit. ¶ Ultima excitatio discipulorum est, qua significat ecclesiæ suæ, se tradi ut iudicetur à mundo. at ultima mundi excitatio erit, ut tradatur mundus ad iudicandum CHRISTO. Et eos aliquantulum dormisse à tertiā uisitatione, & postea excitatos fuisse, innuere uidetur Marcus, cum ait dominū dixisse: Sufficit. & subiecis: Surgite, eamus, nam nisi dormissent, nequaquam dixisse uideretur, Sufficit. Et cum adhuc loqueretur cum apostolis, qui undecim erant, uerbū eius fuit impletum: & superuenit Iudas traditor, cum multa flagitiosorum hominum cohorte. Quod hoc pacto subdit Matthæus. ¶ Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim 256

uenit, & cum eo turba multa cum gladijs & fustibus, missi à principibus sacerdotum & senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quencunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad IESVM, dixit: Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitq; illi IESVS: Amice, ad quid uenisti? Tunc accesserūt, & manus iniecerunt in IESVM, & tenuerunt eum. Et ecce unus ex his, qui erāt cum IESV, extendēs manum exemit gladiū suum, & percutiēs seruū principis sacerdotū,

- » amputauit auriculā eius. Tūc ait illi IESVS: Conuerte gladium tuum in locū suum.
 » Omnes enim qui acceperint gladiū, gladio peribūt. An putas, quia nō possum roga-
 » re patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquā duodecim legiones angelorum?
 » Quomodo ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri? ¶ Dominus ex Ioan-
 ne processit eis obuiam cum discipulis in horto: nam captus est in horto, quod innue-
 bat ille, qui apud Ioannē dicebat ad Petrum: Nōne ego te uidi in horto cum illo? Et
 quo signo traditus est: Osculo perfidi Iudæ. Adam in paradiso, id est horto, noxiō ori-
 admoto pomo, peccauit: filius hominis, osculo traditur. Eua fructū quē gustauerat,
 & inuenerat lapidū, quasi pacificū uiro porrexit, & inimicitias ac bellū eidē cum deo
 posuit: proditor dicit Aue, quod est uerbū pacis, & bellū assert. Adam post ore sum-
 ptum pomū, fuit eiectus ē paradiso: IESVS post osculū ex horto educitur. Qui cum
 eo erat, qui & eduxit gladiū, & percussit pontificis seruum, cui ex Ioanne nomē erat
 Luc. 22. Malchus, is ex eodē fuit Simon Petrus. Et amputauit auriculā eius, etiā ex Luca de
 xterā. Cuius facti dominus reprehendit Petrum, & iussit recondi gladiū: quia omnes
 qui materiali gladio percusserint, quo omne designatur nocendi instrumentum, spiri-
 tuali gladio, qui est diuina ultio, ferientur. Reprehendit inquam, quia ope non ege-
 bat humana. Quod si ope eguisset, poterat rogare patrē, & exhibuisset ei tunc plus
 quā duodecim legiones angelorum: id est pro unoquoque duodecim apostolorum,
 quorum unus traditor erat, unā legionē angelorū, præsidium fortius omnibus homi-
 nis. Nā cū (ut in Esaia legitur) Egressus unus angelus, percusserit una nocte in ca-
 stris Assyriorū cētum octogintaquinque milia hominū: quid duodecim legiones nō
 potuissent? Verū præsidio nō egebat aut humano aut angelico, cū & ipse deus esset
 Es4. 17. omnibus potentior, & hominibus & angelis. Quod etiā ipse ex Ioanne mōstrauit,
 cum solū dicendo, Ego sum, aduersarios suos quotquot uenerant prostrauerit, pro-
 strassetque etiā si fuissent millies mille milia: erat enim uerbū quod in principio erat, &
 quod erat potentissimū, per quod omnis creatura condita est, & sine quo nulla sub-
 sistere potest. Sed permisit in se creaturam præualere, ut implerētur scripturæ: quia
 Es4. 33. sic scriptum erat: Oblatus est, quia ipse uoluit. sic autem oportebat fieri, ut imple-
 tur saluandorum numerus. Et in hoc, quod solo uerbo omnes aduersarios suos stra-
 uerat, audacia Petri, si non potius temeritas dicenda sit, creuisse uidetur, adeo ut per-
 cussit seruum pōtificis. Verum & hic mysterium esse potest. Quatenus qui percus-
 sus est, erat summi pontificis: sublatum designabatur summum eorum sacerdotium.
 Quatenus Malchus uocabatur, regem nomine tenus indicans, sublatum etiam eo-
 rum temporale regnum. In hoc uero quod auricula eius dextera fuit amputata, uera
 auditio legis eis sublata. Quod autem ex Luca tetigit auriculam amputatam, & sana-
 uit percussum: hoc ipso & diuinam potētiam & clemētiam ineffabilem hostibus suis
 ostendit: pariter & insinuauit illis sacerdotium & regnum, & uerā legis auditionem
 nunquam recepturos, nisi se ea illis restituyente: sed se tamen ea tandem illis restitu-
 turum, & ea quidē quā prius fuerint, spiritualiora & diuiniora, sicuti & hoc opus
 sanati Malchi plusquā humanū, immo planē diuinū fuit. Deinceps, quæ uerba do-
 minus turbis, quæ missæ erant ut illum caperent, dixerit, subdit Matthæus, dicens.
 257 » ¶ In illa hora dixit IESVS turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladijs, & fusti-
 » bus comprehendere me. Quotidie apud uos sedebam docens in templo, & non me
 » tenuistis. Hoc autem totū factum est, ut adimplerētur scripturæ prophetarum. Tunc
 » discipuli omnes relicto eo, fugerunt. ¶ Tanquā ad latronem uenerunt, quia expia-
 bat furtū Adæ, quod in paradiso fuerat commissum. Nec in templo captus est sedēs
 & docens, & opus dei faciens: quia in tali loco, & tali opere Adam non peccasset, ne-
 que uincula diaboli incurrisset. Sed in eo loco, & tali modo captus est, ut implemur
 Thre. 4. scripturæ, & diuinæ satis fieret iustitiæ: sic enim in Threnis scriptum erat: Spiritus
 oris nostri

oris nostri, CHRISTVS dominus, captus est in peccatis nostris, cui diximus: in umbra tua uiuemus in gentibus. Sed & de fuga discipulorum, ut iam uisum est, apud Zachariam scriptum erat: Percute pastorem, & dispergentur oues. Captus ergo fugientibus discipulis, educitur ex horto solus: quod prosequitur Matthæus, dicens.

» **¶** At illi tenētes IESVM, duxerunt ad Caiphā principem sacerdotum, ubi Scribæ et 258

» seniores conuenerant. Petrus autem sequebatur eum à longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris, ut uideret finem. **¶** Edu-

» ctus est Adam è paradiso, sed Eua comitatus: educus est dominus ex horto, sed incomitatus & derelictus. nam Adam non solus fecerat peccatum, sed CHRISTVS solus persoluturus erat redemptionis precium. Tunc educus Adam de paradiso, rhomphæa zeli & ultionis diuinæ, coruscante flamma terribilis, ante ingressum loci uoluptatis collocata est: nunc autem CHRISTVS, phramea (de qua in Zacharia scriptum est: Phramea suscitare super pastorem meum, & super uirum coharentem mihi, dicit dominus exercituum: Percute pastorem) percussus ex horto educitur, & paradus aperitur, amota illa rhomphæa iræ & ultionis dei. Et ad quid custoditur paradus, cum lignū uitæ (qui CHRISTVS dominus est, qui solus præstat immortalitatem) è paradiso, hoc est ex horto, educus sit: Non est ergo amplius ira dei, sed reconciliatio: non ultio, sed miseratio: non odium, sed amor: hoc faciente ligno uitæ pro nobis in sacrificio oblato. Sed antequam dominus sacrificaretur, præsentatus est primū Annæ, ex Ioanne: à quo missus est ad Caiphā, qui erat summus pōtifex anni illius, ut hic expressit Matthæus. Decuit enim hanc hostiam magis quàm ceteras à sacerdotibus examinari: etsi (ut scriptum erat) qui scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio: quia accessit homo & cor altū, & exaltatus est deus. At Petrus aliquantulū ex fuga respirans, secutus est à longe dominum, & admissus intrò cū ministris satanæ, uidere exitū rei cupiebat, non uisurus quod optabat, sed facturus quod nolebat. Quomodo uero summi pōtiffices, Scribæ & seniores populi scrutati sunt iniquitates, & nequicquam quidem, subdit Matthæus, dicens. **¶** Principes autē sacer-

» dotum, & omne conciliū, quærebant falsum testimonium contra IESVM, ut eū morti 259

» traderēt, & non inuenerunt: cum etiam multi falsi testes accessissent. Nouissime autem uenerunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dixit: Possū destruere templum dei,

» & per triduum ædificare illud. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur? IESVS autem tacebat. **¶** Recte dicitur: Quærebant falsum testimoniū, quia nullum uerum, ut eum morti traderent, inuenire potuissent: erat enim qui peccatum non fecit, nec inuētus est dolus in ore eius. Por-

» rò de testibus illis recte prænuntiatum erat: Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Nam duo nouissimi testes, qui dixerunt dominum dixisse: Possū destruere templū dei, & per triduum ædificare illud. in hoc dupliciter falsi sunt. Primo, quia dominus non dixit: Possū destruere: sed, Tollite templum hoc (quod erat permittentis uerbum, utpote eius qui hoc tunc quoque mittebat) & in triduo excitabo illud. Secundo, quia dicebant de materiali id eum dixisse, quod de templo dei, quod ipse erat secundū dispensationē humanæ in se assumptæ naturæ, dixerat. Quod si alij falsi testes inter se non conueniebant, isti etiam non conueniebant. Quinetiam qui aderant, scire poterāt, sciebantq; hæc testimonia falsa esse: & insuper nō esse sufficientia, ut morti adiudicaretur. Ad quæ interrogatus dominus, an quicq; respondere uellet, tacebat: partim quia erāt impertinentia, & seipsa elidentia: partim ut impleretur scriptura, dicens: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet & non aperiet os suum. Et ideo uidens summus pontifex falsa illa testimonia esse inualida, fortiolem quærit magis, que apparentem occasionem, eo quo nunc aperit modo Matthæus, inquiens. **¶** Et princeps sacerdotū 260

Zach. 13.

Zach. 13.

259

1. Petr. 2.
Psal. 27.

Esai. 53.

- » ait illi: Adiuro te per deum uiuum, ut dicas nobis, si tu es **CHRISTVS** filius dei. **Dixit illi IESVS: Tu dixisti. Veruntamen dico uobis, a modo uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis dei, & uenientem in nubibus cœli.** ¶ Si adiuratus dominus non respondisset, tanquam diuinitatis contemptor, reus & morte dignus iudicatus fuisset. Si autem respondisset, Non sum **CHRISTVS**: & in hoc quoque reus mortis fuisset proclamatus, quod decepisset populum, qui eum ut **CHRISTVM** sequebatur. Si uero dixisset, Sum **CHRISTVS**, cum eum interrogasset an esset **CHRISTVS** filius dei: in hoc etiam eum dignum morte pronuntiaisset, quod se filiū dei dixisset. Sic existimauit insidiosus hostis, eum neq; tacendo, neque loquendo euadere posse apparentem mortis occasionē. Sed neque dominus euadere uoluit: sed responsione, & nomen per quod adiuratus fuerat honorauit, & ueritatē dicendo, scilicet se deum, & dei filium esse, nullā blasphemiam incurrit, quam nihilominus ipsi ille impinxit, ut impleretur quod in Hieremia scriptum erat: Præuarcatione enim præuarcata est in me domus Israël, & domus Iuda. Negauerunt dominuum, & dixerunt: non est ipse. Sed prædixit eis, quod ab illa die non essent uisuri eū in humilitate: sed in maiestate sedentem à dextris uirtutis dei, & uenientem in nubibus cœli, quod erit in nouissimo iudicio, quo tēpore cognoscent quem negauerunt, & quod est ipse. De quo Daniel: Aspiciet bā ergo in uisione noctis, et ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruēnit, & in cōspectu eius obtulerūt eum: Et dedit ei potestātē, & honorē & regnū, & oēs populi, tribus, & linguæ ipsi seruiēt. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferet: & regnū eius, quod nō corrūpetur.
- Hiere. 5.** Et Zacharias: Et aspicient ad me quem confixerunt, & plangent eum planctu quasi super unigenitum: & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. Sed tunc nullus erit poenitentiae ac reuersionis locus. Adam iuste pertulit blasphemias & cōuitia: filius dei, iniuste. Adam iuste ad mortem iudicatus est, filius dei iniuste, ut opprobrijs & morte non sibi debita, reum Adam à debitis liberaret. Quæ uero opprobria, & quod iudicium iniuste à principe sacerdotum pertulerit dominus, aperit Matthæus, cum ait. ¶ Tunc princeps sacerdotum scidit uestimenta sua, dicens: Blasphemaui. Quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam. Quid uobis uideatur? At illi respondentes, dixerunt: Reus est mortis. ¶ In signum magnæ detestationis, & intolerabilis in deū blasphemiae, princeps sacerdotum scidit uestimēta sua, dixit que: Audistis blasphemiam. ipsum ueritatis uerbum, & dei honorificētiā, blasphemiam appellando: & talem quidem blasphemiam, quæ satis esset, ut non amplius egerent testibus ad eum morti adiudicandum. Et postquam iudicauit, de ipso iudicio consilium petit. Quid (inquit) uobis uidetur? At scribæ & seniores, de quibus dictū est: Odio iniquo oderūt me. & rursus: Cum loquebar illis, impugnabāt me gratis, responderunt: Reus est mortis. Sic iustitia ab iniquitate, uita à morte, ueritas à mendacio condemnata est: ut ipse qui solus iustus erat, iniustos iustitiae redderet, & mortuos uitæ, & mendaces ueritati. Vera necdum illis ea sufficiūt, sed & insuper cōtumelias, & execrationes quascūq; possunt, mendacijs suis & iniquo iudicio adijciunt, dicente
- 261** » Matthæo. ¶ Tunc expuerūt in faciē eius, & colaphis eum ceciderunt. Alij autē palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza nobis **CHRISTE**, quis est qui te percussit? ¶ De sputis, colaphis & huiusmodi percussionibus, sic prædictum erat per Esaiam: Dominus deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas uellētibus: Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Quod autem illis uisum est, ut cū uelaret eum, percusserunt que, ac dixerunt: Prophetiza nobis **CHRISTE**, quis est qui te percussit: prædixerat iā dominus cap. uigesimo, ubi ait: Ecce ascēdimus Hierosolymā, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt
- 262** »
- Esa. 50.**
- Matth. 20.**

condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum. Sic itaque ut Adam à confusione liberaretur, confusione pertulit filius dei. Ut Adam resipisceret, qui uoluerat fieri similis deo, sciens bonū & malū, dei sapiētia illusa est, & ut ignorās habita. Et postquam hæc omnia passa est, nō solum à principibus sacerdotum & scribis & pharisæis: sed à Petro uno quidem è præcipuis apostolis suis negata est. Quod subdit Matthæus, dicēs. ¶ Petrus uero sedebat foris in atrio, & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum IESU Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis. Exeunte autē illo ianuam, uidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic erat cum IESU Nazareno. Et iterū negauit cū iuramento, quia nō noui hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: Nam & loquela tua te manifestum facit. Tunc cœpit detestari & iurare, quia nō nouisset hominem. Et cōtinuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus uerbi IESU, quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amare. ¶ Primo negat Petrus dominum ad uocem mulierculæ ipsū alloquentis. Secundo, cum fugere tentaret, priusquam alloquatur eum altera muliercula, cum iuramento negat eundem. Tertio, prementibus eum uiris, & ratione loquelæ suspectum habētibus, negando execratur, & deierat se nunquam nouisse hominem. Sed ubi est nunc Petri audacula illa fiduciæ humanæ protestatio: Et si omnes in te scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor? Vbi hæc: Et si oportuerit me mori tecum, nō te negabo: Plus quam cæteri omnes scandalizatus Petrus, ter domino, qui deus est, negato: & tam parua quidem si non etiam nulla occasione negato exemplo suo admonere uidetur, ne quis de se quicquā præsumat: sed si quid boni facturus sit, aut si quid mali uitaturus, id omne deo tribuat, & nihil suæ potētiae, quæ reuera non est potentia, sed potius imbecillitas, et si sit præsumpta potentia. Quod autem post tertiam negationē Petri auditus est galli cātus: hoc manifesto est argumēto, gallum nō finisse in illa nocte cantū suum iuxta domini prædictionem, priusquā Petrus ter dominum negasset. Sed ex Luca conuersus dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus uerbi domini sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Quod ergo fleuit amare, non Petro, sed aspicienti Petrum tribuēdum est. Et nōne per tres negatiōes Petri, tres prolapsiones Ecclesiæ designari possunt: Prima, desinente primitiua ecclesia, remisso martyrii seruore. Secunda, subsequētis ecclesiæ extincto spiritu, reuiuiscēte cū uniuersis concupiscentijs suis carne. Tertia, in statu sequēte, quæ futura erat, aut futura est omnium terribilissima, Antichristo adhuc, id est secunda bestia se manifestante. Nōne etiam per gallum qui præcinit diem, annunciatio diei iudicij subindicatur, quæ non finietur priusquam hi tres in ecclesia prolapsus acciderint: Verum in fine dominus ecclesiā oculis misericordiæ suæ respiciet: & illa omnem egressa prolapsus, erroremque omnem flebit amare, nunquam postea negatura CHRISTVM: sed toto conatu, totoque spiritu illi famulatura. Quod & nobis etiam nunc rex noster IESVS CHRISTVS, oculis clementiæ suæ nos benignissime intuitus, annuat. Cuius patri æterno cum ipso & spiritu sancto, sit honor, potestas, et gloria in perennia seculorum secula. Amen.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

MAne autem factū cōsiliū inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus IESVM, ut eum morti traderent. Et uinctū adduxerunt eum, & tradiderūt Pontio Pilato præsidi. ¶ Tunc uidēs Iudas qui eū tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argente